

Alemko GLUHAK

Zavod za lingvistička istraživanja HAZU

Ante Kovačića 5, HR-10000 Zagreb

gluhak@hazu.hr

O HRVATSKIM PREZIMENIMA ŽENSKIMA I DVOSTRUKIMA

Hrvatski ženski oblici prezimena još nedavno bili su oni na *-ka* za udane žene (*Nikolička*) i oni na *-ova/-eva* za neudane (*Nikolićeva*) i još neki oblici, a prije se upotrebljavao i genitivni oblik (*Nikolića*). Čini se da je danas neutralan oblik za žensko prezime onaj na *-ova/-eva*. Ima i izuzetaka s nekim oblicima, kao s onima na *-a* (*Rukavina*).

Hrvatski zakon o imenu i pravopisi bave se i dvostrukim i višestrukim imenima i prezimenima, no ne uvažavaju sve one oblike koji se pojavljuju u praksi.

1. ŽENSKA PREZIMENA

U svojem *Jezičnom savjetniku* (1924) Tomo Maretić pisao je da je »nehrvatski i nesrpski, što mnogi pisci novijega vremena ne sklanjaju prezimena, kad služe za žene, pa pišu na pr. Milica Nikolić, za Danicu Petrović, sa Zorom Vidović i t.d. Tko ima pravoga jezičnoga osjećanja, on će pisati i govoriti za žensko, ako je udato ili udovica: Milica Nikolička, za Danicu Petrovičku, sa Zorom Vidovićkom, – ako je djevojka: Milica Nikolićeva, za Danicu Petrovićevu, sa Zorom Vidovićevom; u ovom drugom slučaju dobro je također: Milica Nikolića, za Danicu Petrovića, sa Zorom Vidovića i t.d.« (197) Za taj posljednji tip daje na primjer iz *Korabljice* Andrije Kačića (1760) imena *Anica Zvijezdića*, *Ružica Kostanića*, *Gojsava Kovačića*, a mogli bismo tomu dodati primjer *Mila Gojsalića*, poznat i danas. Maretić veli da se tako trebaju mijenjati i druga prezimena za žene: »Banjaninka, Kamenarka, Kovačka, Podravska, Kraljevka (Kraljevica), Zečevka (Zečevica) za udate žene, a za djevojke: Banjaninova, Kamenarova, Kovačeva, Kraljeva, Zečeva, Podravska« (197–8), a tako treba i »za prezimena iz drugih jezika, dakle napr. Langovka ili Langovica, Majerica ili Majerovica,

Hofmanka ili Hofman(ov)ica, isto tako: Langova, Majerova, Hofmanova i t.d.« (198). Ne mijenjaju se u odnosu na udane i djevojke prezimena na *-a*, »na pr. Mlatišuma, Ogorelica, Rukavina, Travica, Vodopija i dr., dakle na pr. gospoda Rukavina, gospođica Rukavina; ali kad je prezime samo, i tu se govori na pr. vidio sam Rukavinku, rekla sam Rukavininoj i t.d.« (198).

Slična su razmišljanja dana u *Hrvatskom pravopisu* Franje Cipse, Petra Guberine i Krune Krstića iz 1941. (zapravo neobjavljen; pretisak 1998.), gdje piše: »Uz prezime ženske osobe može se, ako je neudata, dodati pridjevni nastavak *-eva, -ova*: *Đurđica Agićeva*, ili, ako je udata, nastavak *-ka* (ili drugi koji): *Markovička, Novakovica, Turkaljica*, pa se takva prezimena sklanjaju; na pr. *Đurđici Agićevoj, Markovičkom*. Ali u današnjoj hrvatskoj praksi to je neobično, nego se uz žensko ime stavlja prezime redovito nepromijenjeno u muškom obliku i ne sklanja se: *Sofija grofica Jelačić, igrokazi Hermine Tomić*. Samo se prezimena na *-á* [tako! umjesto *-a*] u takvom slučaju sklanjaju kao imenice ženskog roda: *Jagoda Truhelka, Jagode Truhelke*.« (t. 142). – Autori nisu spomenuli što učiniti ako je dano samo prezime, bez imena (ili kakve druge oznake). Ovdje treba spomenuti i to da u *Hrvatskom pravopisu* Franje Cipse i Adolfa Bratoljuba Klaića iz 1944., kojemu je osnova taj iz 1942., tih savjeta nema. – Savjeta koji bi se ticali ženskih oblika prezimena, u današnjim pravopisima nema, ali se propisuje (iako to nije i opća praksa) da se dvočlana prezimena ženskih osoba »nastala združivanjem očeva i muževa prezimena ili obratno« pišu spojena spojnicom (a muška da ne, iako ni to nije i opća praksa), kao *Ivana Brlić-Mažuranić, Milka Ružić-Jakovina, Ruža Pospiš-Baldani, Zinka Kunc-Milanov* (Babić–Finka–Moguš 2000:72), odnosno veli da se crticom »mogu povezivati dva prezimena iste osobe: *Andrija Kačić-Miošić, Ivana Brlić-Mažuranić* itd.« (Anić–Silić 2001:80).

Mate Hraste 1954. u članku »O ženskim prezimenima« pozvao se na savjete Tome Maretića i na još neke, i kako misli »da to pitanje nije ni do danas do kraja raščišćeno«, potrudio se utvrditi kakvo je stanje u to vrijeme, dakle prije četrdeset i pet godina. »Nema sumnje, da se u narodnom govoru na selu i u saobraćajnom govoru u gradu upotrebljavaju oblici s nastavkom *-ka* ili *-ica* za oznaku udate žene, osobito ako ispred prezimena nema nikakve druge ženske oznake: [...]. Za neudatu ženu u takvim slučajevima upotrebljava se oblik s nastavkom *-ova* (*-eva*), što je zapravo posvojni pridjev očeva prezimena: [...] U narodnom govoru sela, a i grada, upotrebljava se takav oblik prezimena i u vezi s imenom: *Katarina Hatićeva, Angelina Ugarkovićeva, Milica Gulanova, Marija Mišićeva, Nada Sekulićeva*. Tako se nekada govorilo i pisalo i u književnom jeziku, ali danas su takvi slučajevi sve rjeđi. [...] Vrlo rijetko takve oblike čitamo i na kazališnim plakatima: *Božena Kraljeva, Jelena Morozova, Olga Lihterova, Marieta Mirkova*. Takvi oblici su u običaju u ostalim slavenskim jezicima, pa su bili i u našem jeziku.« (138).

Slično kao i T. Maretić, koji misli da bi oblik prezimena ženske osobe jednak prezimenu muške osobe mogao biti »plod ugledanja u njemački, a možda i u francuski jezik« (197), to ističe i M. Hraste: »U novije vrijeme naš se književni jezik povodi svakako za zapadnoevropskim jezicima, u kojima su ženska prezimena (za udate i neudate žene) u nom. jedn. po obliku jednaka muškim prezimenima, a u kosim padežima se ne sklanjaju. Tome pomaže i novo vrijeme, u kome su žene postigle punu ravnopravnost s muškarcima u javnom životu.« (138) Oblici su sada u nominativu jednaki i za ženski spol (i za udane i za neudane) i za muški spol »ako su u vezi s imenom ili s kojom drugom ženskom oznakom (gospođa, gospođica, drugarica)«, s primjerima »Mara Milić, Nada Turčić; gđa. Mara Milić, gđa. Nada Turčić; gđica. Mara Milić, gđica. Nada Turčić; drugarica Mara Milić, drugarica Nada Turčić; gđa. Nikolić, gđica. Nikolić, drugarica Nikolić«. Ali »ako se žena spominje samo po svom prezimenu, još uvijek razlikujemo udatu ženu od neudate: Nikolićka me je zvala k sebi. Nikolićeva je večeras lijepo plesala. [...] ženska se prezimena ne sklanjaju: Večeras sam slušao umjetnicu Nadu Tončić. Pismo sam poslao po Milici Petrović. Jedino se sklanjaju ona ženska prezimena, koja se svršavaju na -a: Vidio sam Nadu Adžiju. Pričaj mi nešto o Katarini Rukavini. Sklanjaju se i složena ženska prezimena, ako se jedan dio svršava na -a: Pozdravi Milić-Rukavinu Maru.« (139)

M. Hraste zaključuje članak ovako: »Nerazlikovanje oblika za ženska prezimena u književnom jeziku počelo se provoditi prije Prvoga svjetskoga rata, nastavilo se između dva rata, a završilo se uglavnom nakon Drugog svjetskog rata. Iako to ne odgovara duhu našega jezika, danas je to u književnom jeziku činjenica, preko koje ne možemo prijeći, nego je valja prihvatiti kao pravilo. Ono, što bi bilo pravilno, danas namje tuđe.« (139)

U knjizi *Tvorba riječi u hrvatskom književnom jeziku* (1991.) Stjepan Babić spominje ženske oblike prezimena na -ka: »U razgovornom jeziku veoma je proširena tvorba sufiksom -ka od prezimena s oznakom ženskih osoba istoga prezimena, prvenstveno udanih. Upotrebljavaju se kad se govori o osobama koje nisu nazočne, a ako jesu, tada takva izvedenica ima prezrivo značenje. U književnom su jeziku takve izvedenice stilski obilježene pa se upotrebljavaju u dijalogu, u kontekstima u kojima nema poštovanja za osobu koju označuje, obično za osobe nižih društvenih slojeva, a često ih nalazimo u humorističkom stilu ili u humoristički intoniranim rečenicama s različitim stilskim vrijednostima« (257). Daje se devet primjera za to, s jednim za koji je istaknuto razlikovanje *Kolarićka–Kolarićeva*, u pripovijesti »Miš« (prvi put u časopisu *Zora* u Mostaru 1899.) iz *Iverja* Antuna Gustava Matoša (1899). Navod s prvim oblikom prezimena jest iz telegrama (*Jutros našosmo gospođu Kolarićku, »Miša«, mrtvu u basenu domaćeg kupališta. (Sabrana djela I, 1973, 57)*), i u ono vrijeme takav je oblik bio običan

– neki su Babićevi primjeri zapravo neutralni za svoje vrijeme –, no kako je napisao S. Babić, »gđa Kolarić se sama potpisuje *Ljuba Kolarićeva*« (*Sabrana djela* I, 58, kraj pisma: [...] *Tvoja žena / Ljuba Kolarićeva*.)

U knjizi *Hrvatska prezimena* (1995.) Petar Šimunović dotiče se i ženskoga oblika prezimena. »Ženska prezimena (opet zbog položaja i uloge žene u društvu) mnogo su rjeđe i mnogo kasnije potvrđena nego ona nastala od muških osobnih imena.« (38) I dalje: »Žene su tek od Tridentuskog koncila (1545–1563) dobivale prezime: po očevu koljenu djevojačko, a udajom po muževljevu. Gramatičkim sredstvima isticala se posvojnost, a time i socijalna ovisnost žene: *Mila Gojsalića, Katarina Zrinska, Dora Krupićeva, Giga Barićeva, (Hasanaginica)*. Tako se i danas tvore ženska prezimena u većini slavenskih jezika: Aleksandra *Superanskaja, Natalija Podoljskaja, Jana Pleskalová, M. Chtopicka, M. Malcówna, Libuše Olivová, Miroslava Knappová, Ljupka Stankovska, Olga Ivanova, Mefküre Mollova...*« (38–39), a zatim piše da »Hrvatica dr. Vesna Jakić-Cestarić, Srпкиnje dr. Milica Grković i dr. Zvezdana Pavlović, te Slovenka dr. Alenka Šivic-Dular, naravno, ne sklanjaju svoja prezimena«, što ne stoji posve za slovenski jezik, jer se u njemu i u neobilježenu govorenju i pisanju može upotrijebiti ženski oblik prezimena. »No u nas je nekad ta distinkcija postojala, posebno za djevojačko, a posebno za muževljevo prezime: *Jurićeva* (otac je Jurić) – *Jurička* (muž je Jurić). Danas se ni u hrvatskom ni u srpskom književnom jeziku ne mijenjaju ženska prezimena (osim onih koja su ženskoga roda na -a: *Rukavina, Trnina, Veselica...*): od Cvijete *Zuzorić, Dori Pejačević, sestrama Baković, s Josipom Lisac* itd., ali s Mandom *Rukavinom, bez Milke Trnine*.« (38–39) (Tako je bilo i u prvom izdanju te knjige, *Naša prezimena*, 1985.)

Ženskih se prezimena samo djelomice, nepotpuno, dotakla Jelka Pavišić u članku »Ime i prezime žene« (nizanka Vjesnikov jezični savjetnik, u *Vjesniku* 1995.). »Ovdje se podsjećam na, zasad, čini mi se nerješive probleme koje imaju naši sportski komentatori ili izvjestitelji«, jer »ako je dobra lopta za Ivu Majoli, oni će se redovito zbuniti, ako to budu željeli reći bez njezina imena«. Sa sklanjanjem češkoga prezimena tenisačice Martine Navratilove nemaju problema, no »za našu će tenisačicu reći obično: "Dobra lopta za Majoli!"«, što »zvuči nedorečeno« i »neprimjereno našem jezičnom duhu, štoviše, neznalački«. Zato se J. Pavišić pita ne bi li »bilo dobro da se vratimo starom načinu oslovljavanja koji je u ovakvom slučaju upotrebljavao posvojni pridjev: "Dobra lopta za Majolijevu!"«. Smatra da bi se tako »izbjegla spomenuta nedorečenost«, ali da taj način »ne bi trebalo primjenjivati na strana prezimena, kao što su Huber i Pierce, jer on nikako ne odgovara duhu tih jezika«. J. Pavišić ne spominje razlikovanje prezimskih oblika na -ka, -ica, -ova/-eva i dr.

Kakvo je stvarno stanje danas? Prezimenski oblici *Banička*, *Kovačica* pripadaju razgovornom jeziku, kao što je primjerice s imenima *Nivesica/Niveska*, *Ineska/Inesica*, *Gabika/Gabica* (prema “nesklonjivima” polaznim oblicima *Nives*, *Ines*, *Gabi*). Čak bi se moglo reći da u takvim oblicima nema nikakva posebna poštovanja, a što pak ne znači daje u tome nepoštovanje, iako ima i takve upotrebe. Oni će se upotrebljavati za treću osobu kada o njoj razgovaraju druge dvije, ili, što sigurno nije baš često, u neformalnom oslovljavanju. Tako se može čuti i u međusobnom oslovljavanju djece (s odgovarajućom upotrebom nepromijenjenih muških prezimena): *Kovačićka!* *Kovačica!* (za dječaka *Kovač!*). U svakom slučaju, jasno je da je takva uporaba takvih prezimskih oblika stilski obilježena, o čemu je pisao S. Babić u *Tvorbi riječi* (²1991, t. 846).

Marko Kovačević u knjizi *Hrvatski jezik između norme i stila* (1998) veli da se prezime može stilski obilježiti na dva načina. Prvi je da se to učini množinskim oblikom za skup članova obitelji ili porodice (*Kodolići*, *Glembajevi*, *Budenbrookovi*, *Thibaultovi*; treba uočiti da su tu posvojni oblici, množinski bi mogli biti *Glembaji*, *Budenbrooki/-ci*, *Thibaulti*), a drugi »dočecima *-ova/-eva*, *-ka*, koji se dodaju prezimenima muškim ili posvojnim pridjevima od tih prezimena u tvorbi ženskih prezimena. Prvim se sufiksni parom tvore prezimena pretežno neudanih, drugim sufiksom pretežno neudanih osoba. Prema upravno-matičarskom liku *gospođa Petrović*, stilski neobilježenom, stilski su obilježeni oblici *Petrovićeva* i *Petrovička*, prvi blaže, drugi jače.« (187–8). – Zbog udomaćenosti oblika tipa *gospođa Petrović*, *gospođa Batak*, *gospođa Kruhek*, prezimena na *-ova/-eva*, *-ka*, *-ica* »stilski su obilježena te se sreću u razgovornom jeziku i u pisanim stilski obilježenim tekstovima (gospođa Petrović/Petrovićeva, Petrovička; gospođa Batak/Batakova, Batakovka, Batakovica; gospođa Kruhek/Kruhekova, Kruhekovka, Kruhekovica)« (193, s pozivanjem na *Tvorbu riječi* S. Babića). Zatim M. Kovačević daje neke primjere iz prijevoda Tina Ujevića, s ovakvim zaključkom: »Mjesto obrascem muško prezime + *-ov* + *-ka* (Maheu-*ov-ka*, Brûlé-*ov-ka*, Levaque-*ov-ka*, Pierron-*ov-ka*), Zoline je pučke antroponime moguće ostiloviti i obrascem muško prezime + *-ov* + *-ica* (Maheu-*ov-ica*, Brûlé-*ov-ica*, Levaque-*ov-ica*, Pierron-*ov-ica*). Premda Stjepan Babić ne donosi drugi tip tvorbe, takve su izvedenice od muških prezimena i imena česte u hrvatskome razgovornom jeziku te su stilski obilježene kao i one na dočetak *-ovka*.« (196).

Slično piše, također sve ukratko, i Ivan Zoričić u svojoj knjizi *Hrvatski u praksi* (1998): da oblici na *-ica*, *-ka* nisu neutralni (302).

U primjerima iz tiska primjećuje se da neki ljudi za svoje političke ili kakve druge protivnice upotrijebe upravo prezimenske oblike na *-ka* i *-ica*, no ima i slučajeva u kojima se takvi oblici upotrebljavaju posvema neutralno – za što je moguće daje u tome utjecaj starijih jezičnih savjeta, i kroz djelovanje lektora.

Kako su dakle s vremenom oblici na *-ka*, *-ica* malo promijenili značenja, djelomice se spustivši u niži stil, tako su posvojni oblici na *-ova/-eva* proširili svoje značenje: proširili su se na sve ženske osobe, bez obzira na bračno stanje, i bez obzira na dob. Na njih se ne nailazi često, jer očito se raznim zahvatima (dodavanjem imena, riječi *gospođa* ili *gospođica*, *profesorica* i sl.) dokida potreba za posebnim ženskim prezimenom, jer se u mnogim stilovima ono rijetko pojavljuje samo.

Međutim, vjerojatno najtvrdi protivnici upotrebe ženskih oblika prezimena danas upravo su među sportskim novinarima, jer u sportskim su vijestima zapravo žene najčešće spominjane, mnogo češće nego primjerice u političkima. Jezik sportskih vijesti i inače je pun raznih znatnih otklona od onoga što je u hrvatskom književnom jeziku neutralno (ne samo on, slično je i s jezikom inozemnih vijesti, zatim s jezikom zabavskim, *show-business*¹). Također, govornici i pisatelji sportskoga jezika jako su pod utjecajem engleskoga jezika (kao jezika kroz koji im dolaze vijesti), pa im se zato valjda i ne čini nenormalnim govoriti i pisati *Majoli je servirala*, *Lučić je igrala*, *rekla je Seleš* ili nešto tako nespretno kao *Majoli i Rumunjka Dragomir poklekale su protiv Japanki Yoshida i Saeki* (primjer iz *Večernjega lista* od 8. rujna 1998.), iako sigurno nikada ne bi rekli ili napisali *tenisač je igrala*, *odbojkaš je servirala* i slično – a sjetimo se da su počesti bili jezični savjeti (i više članak u časopisu *Jezik*, časopisu za kulturu hrvatskoga književnoga jezika) o tome da u hrvatskom standardnom jeziku nije dobar sklop *profesor je rekla*, *doktor je napisala*, *ambasador je doputovala*, jer bi to značilo da bi bilo dobro i *političar je razgovarala*, *sudac je presudila*, *veleposlanik je posjetila* i sl., i da se za to ipak i zna. — To pomuškarčivanje tako se proširilo u novinarskom i političarskom jeziku da su eto do 2002. veoma učestali sklopovi kao *Škare-Ožbolt razgovarala je*, *rekla je Antunović*, kakvi su poslije 1990., dakle početkom 90ih, bili rjeđi, iako je i tada bilo dosta govorenja o političarkama. Dosta je vjerojatno da su mnogi uporabitelji takvih pomuškarčenih oblika, što svjesno što nesvjesno, pod utjecajem engleskoga jezika (to bi se naročito ticalo dijela novinara).

Ženski prezimenski oblici na *-ova/-eva* ipak se nalaze, i to očito u upotrebi bez obzira na to kakvo je bračno stanje osobe o kojoj se govori – ima ih u književnosti, u novinama i časopisima, na radiju, ima ih na televiziji govorenih i pisanih. I to bez obzira na to kakvo je prezime – na primjer, u nekoj američkoj televizijskoj nizanci bilo je za englesko obraćanje prezimenom *Cheng* u našem podnapisu

¹ U zabavskom se jeziku rijetko upotrebljavaju samo prezimena, a češća pak je upotreba imena samih, usp. u nas *Tereza*, *Gabi* (*Tereza Kesovija*, *Gabi Novak*) itd., ili kako je to npr. na omotima ploča i kasete, gdje je takvo ime (i muško) ili samo ili pak je u odnosu na prezime znatno istaknuto.

Chengova. Takvih primjera ima više (i kada ih ima, ne pojavljuje se tip “Chengica”), i očito je da neki prevoditelji imaju osjećaj za koji rado velim da je dobar osjećaj. – Ili ovaj primjer, iz *Večernjega lista* od 19. siječnja 1999.: za glavnu tužiteljicu Međunarodnoga suda za zločine učinjene na području bivše Jugoslavije (ICTY), Louise Arbour, koju vlasti Jugoslavije nisu pustile da uđe u tu zemlju, piše ovako na nekoliko mjesta: *Walkera protjeruju, Arbourovoj ne daju ući* (str. 1, naslov); *Arbourova pod ratnim poglavljem* (str. 4, naslov; u članku novinarka Višnje Starešine jedanput *Louise Arbour* i tri puta *Arbourova: da se Arbourova [...] neće vratiti [...]; ulazak Arbourove; pozvao Arbourovu*); *Arbourova ostala na granici* (str. 13, naslov; u članku s potpisom »mn, H« ovako: *Kanađanki Louise Arbour, tužiteljica L. Arbour, za tužiteljicu L. Arbour*). – Sličan primjer tih dana, iz dnevnika Hrvatske televizije: *Arbourova je dodala [...] da će prvom prilikom doći na Kosovo* (21. siječnja 1999., izrekao voditelj). – Evo i ovih primjera:

Zatim Matanovićeva uspoređuje oba Fabrijeva romana. (Žarko Milenić, O Osijeku i Slavoniji [o knjizi Julijane Matanovićeve Prvo lice jednine, Osijek 1997], u čas. *Književna Rijeka* III:5, IX–X.1998., 77–79; tako nekoliko puta²)

Albrightova i Ivanov suglasili su se da nastave kontakte, [...] (HT TT 15.IV.1999., Hina)

Thatcherova tajno pregovarala s IRA-om (Večernji list, 18.X.1999, 13, naslov)

Ovako ispričan, film zvuči dosta nezanimljivo, no Jenkinsova socijalni kontekst koristi tek kao temelj mnogo zanimljivijih i, nadasve, duhovitih oslikavanja aktera i njihovih odnosa. (*Globus* 433, 26.III.1999., 81: o filmskoj režiserki Tamari Jenkins)

Coxova se odbija udebljati (naslov, *Večernji list* 23. II. 2001., 37, o glumici Courtney Cox Arquette)

Da dodam još neke primjere, u kojima je iz konteksta jasno da se ne radi o djevojkama, gospođicama, ili su pak primjeri takvi da iz bližega konteksta nije jasno da bi se radilo o djevojkama, gospođicama:

Bože – Bože! – kliknem sjećajući se, da sam nekoga u djetinjstvu slušao o elegantnoj, divnoj grofinji Beati Krušičevoj, udatoj negdje vani u tujini. (Ksaver Šandor Gjalski, *Pod starimi krovovi*, 1886., 182 – Mlin kod ceste)

Christina Schweigertova, rođena Zagrepkinja i odlična glumica gradačkoga glumišta, posjetila je svoje mještane glumeći im njemačkim jezikom. (Nikola Andrić, *Pod apsolutizmom*, 1906., 121)

Neizvjesnost je morila Soku Radetićevu i sina joj Jovana. (Jure Turić, *Igra životom*, 1909., 47 – prip. Pod kabanicom (1884.))

² U istom je tom članku Julijana Matanović 3× i Matanovićeva 18×, a spominju se i druge autorice. – U istom časopisu jedan drugi autor ima za Božicu Jelušić Jelušićka 3×, Božica Jelušić 2×.

Kadšto bi se na te svoje misli nasmjehnula, ali je bilo časova, kad je u njih i dublje zalazila i gotovo se uživljavala u umišljenoj ulozi gospodje Leitnerove. (Viktor Car Emin, *Iza plime*, 1913., 117)

Baba Gneza Vilenjakova stenjala je i tužila se, kako ju umalo ne zgnječiše [...] (Josip Aurel Crepić, *Izabrane pripovijesti*, Vinkovci 1994, 59 – Prakatur Frtaljče (knj. *Rusvaj i druge pripovijesti*, Osijek 1918))

[...] gospođa Ivana Brlić Mažuranićeva [...] prenijela [je] taj začarani svijet u carstvo pjesničkog stvaranja. (Ljubomir Maraković, Predgovor, u knj. Ivana Brlić-Mažuranić, *Jaša Dalmatin potkralj Gudžerata*, [1937.], 6).

Ali kad mu je major Georgis bio bacio na stol njegov vlastiti rukopis kao dokaz, da je generalica Michelsonova njihov konfident, Niels Nielsen je pred tim dokazom priklonio svoju glavu i napisao gospoc-i Michelsonovoj nekoliko riječi, pisamce, [...] (Miroslav Krleža, *Banket u Blitvi*, 1953., 340)

Sluteći u čamcu ekonomu Budačkog, gospođa Klara Lipaj Mogorovićeva osjeti pod kožom micanje neshvatljiva nemira. (Stjepan Mihalić, *Novele*, 1953., 63 — Meteor; ona se udala »za političara Mogorovića«, 61)

To da je Tomo još od sinoć u Jazavčarima i da pije u krčmi Ignaca Piškora, javili su Mlakarevoj pisamcem sa stanice rano na badnjački dan. (Stjepan Mihalić, *Novele*, 1953., 252 – nov. Badnjak u Jazavčarima)

Ima i drugačijega. – U podnapisnom prijevodu jednoga nastavka jedne američke policijske televizijske nizanke, od prezimena žena bili su ovakvi primjeri: *Daltonica* tri puta, *Ballardičin*, i to dvoje možemo vidjeti kao razgovorne primjere (u sva četiri slučaja razgovara se o tim ženama a da one nisu prisutne), te *gospođa Dalton* i *udovica Alden* (HT2 8. siječnja 1999). – Ima i miješanja tipova, pa o novinarki Elizabeti Gojan u jednom članku imamo ovo: *Koliko god da je NATO-napad bio očekivan, situacija je ipak bila izvanredna [...] a Gojanova se u njoj snašla kao da su joj izvanredne situacije svakodnevno okružje.*, i nekoliko redaka dalje ovo: *Uzgred – kvaliteta Gojaničina uratka u svoj se punini pokazala tek sutradan [...]* (*Globus* 434, 2. travnja 1999., 94 – Renato Baretić, kolumna Inkasator). Ili, u *Seljačkoj buni* Augusta Šenoe na početku bude *Uršula Heningova*, a poslije je *Heningovica* (*Sabrane pripovijesti* IV, 1885.). – U pripovijetki »Poslije deset godina« Joze Ivakića prva je rečenica ovakva: *Gospodja se Sofija Katićeva vratila sva zbunjena i malo uzrujana s trga kući.* Poslije se šest puta pojavljuje *gospodja Katička* (Joza Ivakić, *Selo i varoš*, 1912., 95–104).

Zašto se, po potrebi, zaista možemo služiti ženskim prezimskim oblicima na *-ova/-eva*? Očito je da zvuče i izgledaju obično. – Može biti da toj običnosti pomaže dvoje. Prvo, to su primjeri koji nam već jesu u uhu kao *Giga Barićeva* Milana Begovića (gospođa je), *Dora Krupićeva* Augusta Šenoe (djevojka je), *Gjurgjica Agićeva* Ksavera Šandora Gjalskoga, *Cvijeta Zuzorićeva* i *Dragojla*

Jarnevićeva ili *Terezija Gregorijančeva* ili *Božena Kraljeva*, jer se danas ne pomišlja na njihovu udanost ili neudanost. Drugo, to daje sasvim obično upotrebljavati odgovarajuće ženske imenice (*liječnica, predsjednica, članica, novinarka, knjižničarka, stanarka, arheologinja, prvakinja, sutkinja, vojnkinja* itd.; najviše o takvim imenicama za žene v. u *Tvorbi riječi* S. Babića).

Što se tiče te posvojnosti, koja je zapravo dio odnosnosti, očito je i to da ona može označavati i bračno stanje, no posve je nevažno imaju li *Banićeva* i *Kovačeva* prezimena koja su naslijedile od svojega roda (i bile one udane ili ne bile) ili su to prezimena koja su preuzele od muževa roda. To je isto tako nevažno kao što je u normalnu oslovljavanju nevažno i samo bračno stanje: pristojno je žensku osobu za koju je očito da nije mlada djevojka ili djevojčica, oslovljavati riječju *gospođa*. (Dokidanje potrebe za razlikovanjem bračnoga stanja vidi se i u pisanju *ga.*, što je doduše jako rijetko. Vjerojatno je to pod utjecajem engleskoga *Ms.* – a ne slovenskoga *ga.* za *gospa* –, što je umjesto *Miss* za gospođice i *Mrs.* za gospođe.) Inzistiranje sugovornika (najčešće sugovornika, rjeđe sugovornice) – primjerice, voditelja kakve televizijske ili radijske emisije ili kakve predstave – na tome da se ženska osoba izjasni je li gospoda ili gospođica, kako bi je on mogao “pravilno” oslovljavati, često bude i nametljivo i neukusno.

Dakle, gdje je potreba, može se za žensku osobu upotrijebiti odgovarajući ženski prezimenski oblik. To se tiče i običnih hrvatskih prezimena i prezimena strankinja. Kao što se ponekad čulo za američku državnu tajnicu *Madelaine Albright* /*Olbrajtoval* (na toj dužnosti do 2000.) za ono što je ponegdje bilo napisano kao *Albrightova*, tako se može činiti i s drugim prezimenima. Je li to primjereno jeziku izvorniku dotičnoga prezimena, nas se ne tiče, jer ako govorimo ili pišemo hrvatskim jezikom, onda se držimo pravila hrvatskoga jezika. Zaista nema razloga da za Hrvaticu takva prezimena bude *Müllerova* (kao što je slično obično u Čeha i nije neobično u Slovenaca) a da ne upotrijebimo taj oblik i za Njemicu. Slično se radi u jezicima koji imaju ženske prezimenske oblike. Ali vrijedi i obrat: zaista nema razloga da za Hrvaticu ne bude *Müllerova* ako tako može biti u hrvatskom tekstu za Čehinju koja se zove *Müllerova*.

Dakle imali bismo ovako, na primjer za genitive: *Marije Banić, gospođe Banić/Banićeve*, samo *Banićeve*; *Vesne Kovač, gospođe Kovač/Kovačeve*, samo *Kovačeve*; *Jasne Mance, gospođe Jasne Mance/Manceove*, samo *Manceove*; *Mire Rukavine, gospođe Rukavine/Rukavinine*, samo *Rukavinine* (no čini se da bi tu bilo dobro i samo *Rukavine*, pa se gramatički rod podudara sa stvarnim).

Zanimljivo je da se ženski prezimenski oblici iz drugih slavenskih jezika prenose u hrvatski kao ženski prezimenski oblici (ne pretvaraju se u muške oblike), ponekad s “podomaćivanjem”, kao što na primjer *Dostoevskaja* postaje *Dostojev-ska* (a ne “Dostojevski”). Vrijedila bi analogija i za litavski i latvijski te za druge

jezike gdje se takvi oblici razlikuju, ali prenositelji tih imena u naša glasila najčešće ne prepoznaju posebnost ženskoga prezimenskoga oblika na razini izvornoga jezika. Pojavljuje se i zanimljiv izazov: ako je potreba, ženski prezimenski oblik – koji je takav u jeziku izvorniku – možemo dopuniti na hrvatski ženski prezimenski oblik. Zgodan je primjer prezime prijašnje islandske predsjednice *Vigdís Finnbogadóttir*, čije bi prezime i naš prosječan čovjek možda prepoznao kao ženski prezimenski oblik (kakvim takvim povezivanjem s inoermanskim riječima za kćer kao engl. *daughter*, njem. *Tochter*, te prisjećanjem na skandinavsku i druga germanska prezimena na *-son*, *-sen*, *-sohn* i sl.). Bez ženske oznake (riječi *predsjednica*, *gospođa* itd.), imali bismo oblik *Finnbogadóttirova*. Očito je da uloga ženskoga prezimenskoga oblika nije baš izražavanje kakve pripadnosti (rodu, mužu...), nego on služi za lakše prepoznavanje toga radi li se o ženskoj osobi. Dakle, u skupu imena (svih imena) ženski prezimenski oblici funkcioniraju isto kao što u skupu općih imenica funkcioniraju ženski mocijski parnjaci³.

Što bi nam mogla dakle biti pravila za prezimena ženskih osoba? Kako bi se izbjeglo daljnje lutanje, treba se odlučiti.

Ako je uz prezime i neka ženska oznaka (ime, zanimanje, titula...), ono se ne sklanja, jer se sklanja ženska oznaka (*Ivani Ivanić*, *gospođi Ivanić*, *doktorici Ivanić*). – Izuzetak su prezimena na *-a*, ona se sklanjaju (*Tanji Torbarini*, *gospođi Torbarini*, *novinarki Torbarini*). Ako se iz kojega razloga želi, i tu se mogu upotrebljavati ženski prezimenski oblik (*gospođi Ivanićevoj*, *gospođi Torbarininoj*).

Ako se za žensku osobu treba upotrijebiti samo prezime, ono se promijeni u posvojni (odnosni) oblik (izuzetak bi mogla biti neka prezimena na *-a*, na primjer ona na *-ina* radi izbjegavanja dočetka *-inina*), koji se onda može sklanjati. Prezimena na *-ski* mijenjaju se u oblik na *-ska*, a prezimena na *-ov/-ev* u oblik na *-ova/-eva* (ili na *-ovljeva/-evljeva*, što bi bilo rjeđe).

Tako bismo imali primjerice prema *Marković*, *Markov*, *Markovina*, *Markovski* – *Markovićeva*, *Markova* (manje bi obično bilo *Markovljeva*, ali je moguće), *Markovinina*, *Markovska*. Takve bismo oblike upotrebljavali svaki put kada se pokaže da su nam potrebni.

Bez obzira na to čini li se komu što od iznijetoga i predloženoga neobičnim pa i nepravilnim ili rijetkim, predložena rješenja sigurno su mnogo bolja i od

³ Za ženske mocijske parnjake usp. npr. što piše Stjepan Babić u knjizi *Jezikoslovna čitanka* (1990:164) – članak »Jezično pomuškarčivanje« što je nastao od jednoga članka iz *Vjesnika* 1967. i jednoga iz *Jezika* 1980 – te npr. što on tamo spominje članak Eugenije Barić »Ženski mocijski parnjaci i njihova upotreba« iz 1987. i dr. – i članak »Mocijska tvorba« u knjizi *Hrvatski jučer i danas* (1995:123–132; prije objavljeno u jednom zborniku u Švicarskoj 1981.) i uopće u knjizi *Tvorba riječi u hrvatskom književnom jeziku*.

prijašnjih rješenja i od nikakvih rješenja.⁴

Dakle možemo reći da oblici *Markovička*, *Markovica*, *Markovinka* danas nisu neutralni (ponekad imaju i manje ili više pogrdan ton). – Danas bi bili neutralni oblici *Markovićeva*, *Markova* (*Markovljeva*), *Markovska* (te, zatreba li, i *Markovinina*). Oni se mogu upotrebljavati kada god zatreba ženski lik prezimena.

2. DVOSTRUKA PREZIMENA

U Zakonu o osobnom imenu⁵ za ime i prezime piše, u članku 2, ovako:

Osobno ime se sastoji od imena i prezimena.

Ime, odnosno prezime može se sastojati od više riječi.

Osoba čije se ime ili prezime ili ime i prezime sastoji od više riječi, dužna je služiti se istim osobnim imenom u pravnom prometu.

Ime i prezime kojim se osoba služi u pravnom prometu može sadržavati svako za sebe najviše dvije riječi.

Nigdje se u tom zakonu (a kratak je: cio ima osamnaest članaka) ne spominje ništa drugo u vezi s pisanjem imena i prezimena.

Naizgled može zbunjivati to što znači »više riječi« i »najviše dvije riječi«, no sve se lako razluči: čovjek može imati i više od dva imena i više od dva prezimena, ali u pravnom prometu u tom slučaju mora upotrebljavati samo najviše po dva. Da se tko zove *Ivan Marko Luka Matija Ivanović Marković Lukić Matić*, on bi se u pravnom prometu morao uvijek služiti istim izborom s najviše dva imena i najviše dva prezimena.

Dvostrukoga se prezimena na razne načine dotiču i hrvatski pravopisi.

Primjerice, pravopis Dragutina Boranića¹⁰ 1951. veli da »[d]jevojačko prezime veže se crticom sa prezimenom udate žene, a prvo ili oba ostaju u kosim padežima bez promjene« (s primjerima *Milka Ružić-Jakovina* i *Ivana Brlić-Mažuranić*); prije toga veli da se crticom spajaju »dvije imenice, od kojih prva ima šire, a druga uže značenje, te se obje sklanjaju« (kao *pilot lovac*, *žena radnica*, *ministar predsjednik*), te da je »[j]ednako između dva prezimena: *Broz Tito* (gen. *Broza Tita*) [*sic!*, jer *Tito* nije prezime], *Kačić Miošić* (gen. *Kačića*)

⁴ Do sličnih je zaključaka za srpski jezik došao Egon Fekete u članku »Oslovljavanje ženskih lica prezimenom«, u novosadskom časopisu *Jezik danas* I (1997):1. U tom članku dolazi do izražaja srpska specifičnost kao na primjer u odlomku »O tome smo razgovarali sa Margit Savović, saveznim ministrom« – u hrvatskom standardnom jeziku obično je da se zanimanje konkretne ženske osobe izriče odgovarajućom riječju ženskoga roda.

⁵ *Narodne novine* 69/92, 26/93, 29/94; po pročišćenom tekstu iz Pejović-Fumić–Ivanović 1995.

Miošića)« (str. 46).⁶ – *Hrvatski pravopis* Franje Cipre i Adolfa Bratoljuba Klaića iz 1944. (»korienac«) veli (str. 48–49) da u dvostrukom prezimenu »ne piše se spojnica, ako se oba diela sklanjaju« (*Kačić Miošić, Kukuljević Sakcinski, Tresić Pavičić, Car Emin*), a ako se »prvi dio prezimena ne sklanja, veže se uz drugi dio spojnicom« (*Ivan Kačić-Dimitri, Volkmann-Leander, Gay-Lussac*). Za dvostruko žensko prezime »(redovito nastalo združivanjem muževa i očeva prezimena) piše se spojnica, na pr. *Ivana Brlić-Mažuranić*)«, s time da se ni jedno ni drugo takvo združeno prezime ne sklanja.⁷ – Zanimljivo je da neki jezični priručnici ustraju na sužavanju mogućnosti pisanja prezimena.⁸ – U novosadskom pravopisu (npr. školsko izdanje ⁷1969.) bilo pak je rečeno samo to da se crtica »piše između dvaju prezimena jedne ličnosti ako se prvo prezime u deklinaciji ne mijenja« (t. 103).

U *Hrvatskom pravopisu* Stjepana Babića, Božidara Finke i Milana Moguš (2002; također i prije) veli ovako: »Dvostruka prezimena ženskih osoba nastala združivanjem očeva i muževa prezimena ili obratno, pišu se sa spojnicom.« (t. 277); primjeri su za to *Ivana Brlić-Mažuranić, Milka Ružić-Jakovina, Ruža Pospiš-Baldani, Zinka Kunc Milanov, Ana Krmpotić-Rukavina*, s genitivom *Ivane Brlić-Mažuranić*, itd. – Prije toga veli da »[d]vostruka se imena i prezimena muških osoba pišu kao zasebne riječi, pa se svaka sklanja« (t. 276). Primjeri su za to *Andrija Kačić Miošić, Antun Gustav Matoš, Antun Branko Šimić, Ivan Kukuljević Sakcinski, Silvije Strahimir Kranjčević, Ante Tresić Pavičić, Viktor Car Emin, Duje Rendić Miočević*. Dodano je i to da se »tako rastavljeno kao zasebna riječ piše nadimak koji stoji iza prezimena«, s primjerima *Marin Držić Vidra, Ivan Gundulić Mačica, Ivan Bunić Vučić, Milutin Cihlar Nehajev, Janko Polić Kamov, Luka Ilić Oriovčanin*. Očito se tu radi i o drugim dodatnim imenima, ne samo o nadimcima.

⁶ Isto je u ⁹1947. (str. 44). U ⁸1941. malo drugačije: »Ne treba pisati crtica između dva prezimena; na pr. *Kačić Miošić, gen. Kačića Miošića, Kukuljević Sakcinski, gen. Kukuljevića Sakcinskoga*.« (str. 47). – U ⁷1937., ⁶1934., ⁵1930. može i jedno i drugo: »pjesme *Kačića Miošića*« te »pjesme *Kačić-Miošića*« (str. 42; sa spojnom crticom kada se prvo ime ne mijenja u padežima). – U ⁴1928. (str. 50), ³1926. (str. 50) ²1923. (str. 44), ¹1921. (str. 62) isto je kao u ⁸1941. – U pravopisu Ivana Broza ⁶1915. (str. 42) kaže se da se spojnom crticom spajaju one imenice za koje se »svakoj napose osjeća značenje, a prva se ne mijenja po oblicima«, gdje su prezimena (samo *Kačić Miošić*) u skupini »gdje je jedna imenica dodatak drugoj« (kao *Hadži-Osman, nadžak-baba, remek-djelo, Rizvan-beg, Hasan-aga, Zagreb-grad*). Tako je bilo i prije, s primjerima koji su većinom isti (⁵1911. str. 43, ⁴1906. str. 43, ³1904. str. 43, ²1893. str. 44–45, ¹1892. str. 44–45).

⁷ Slično je bilo i u osnovici toga pravopisa, onome Franje Cipre, Petra Guberine i Krune Krstića iz 1941.

⁸ O ženskim oblicima za prezimena – tipa neutralnoga *Barićeva, Krupićeva, Agićeva, Zuzorićeva, Jarnevićeva, Gregorijančeva* itd. (za koje možemo reći da su postali neutralni i da se mogu upotrebljavati za svaku žensku osobu, bez obzira na bračru status) prema neneutralnim (obilježjenim) *Kovačica, Kovačićka* itd. – v. gore, i u vezi s člančićem »Ženska prezimena« (Gluhak 2000).

U *Pravopisu hrvatskoga jezika* Vladimira Anića i Josipa Silića (42001) ovako je: »Crticom se mogu povezivati dva prezimena iste osobe.« (t. 261). Ne govori se ni o kakvoj spolnoj razlici; primjeri za to jesu *Andrija Kačić-Miošić* i *Ivana Brlić-Mažuranić*.⁹

I jedna usputna napomena: naši se pravopisi zapravo ne bave višestrukim imenima i prezimenima (onima koji imaju po više nego dvije sastavnice), iako takvih ima u nas. – Sjetimo se Ksavera Šandora Gjalskoga: on je rođen kao *Ljubomil Tito Josip Franjo Babić*¹⁰, a poznat je bio kao *Ljubo Babić* (i *Ljuba Babić*) i kao *Ksaver Šandor Gjalski* (i kao *Ksaverij pl. Šandor Gjalski* – tako potpisan uz pripovijetku *Illustrissimus Battorych* u *Viencu* 1884 –, *Ksaver Šandor-Gjalski*, *Ljubo Babić-Gjalski* itd.), a urednici su mu poslije smrti još i na silu mijenjali *Gjalski* u *Đalski* – ni slučajevima kada si nositelji svoja imena spajaju crticom (npr. *Ana-Marija*, *Marija-Ivanka*, *Andrija-Željko*, *Ante-Zvonimir*), ni imenima tipa kakva su u *Ivan Krstitelj Tkalčić* ili prezimenima tipa kakva su u *Adolfo Veber Tkalčević* (dodano prezime koje je prijevod¹¹), ili slučajevima kao *Ignacije Fuchs* prema *Vatroslav Lisinski* (no taj posljednji slučaj i ne pripada baš pravopisu¹²), ni nekima drugima.

Pravilo bi zapravo trebalo biti jednostavno. Spojna crtica¹³ između dvaju prezimena piše onda se kada sama osoba to tako piše (ili, za osobe iz prošlosti, u

⁹ Tu se u Anić–Silićevu pravopisu na sličan način tretiraju spajanja imena među kojima se »uspostavlja kakav oblik veze, suradništva ili istomišljeništva« (t. 262), pa su kao primjeri *Brabec-Hraste-Živkovićeve Gramatika*, *vlada Cvetković-Maček*, iako se takav odnos bolje opisuje kao npr. ono što pravopisci spominju kao »[p]osebnu vrstu odnosa« s crtom u primjeru [...] *putovanja: Zagreb – Rim, Zagreb – Pariz, Zagreb – London* (t. 253); tu bi pak trebalo promisliti o nepotrebnosti bjeline lijevo i desno od crte, jer hrvatska se tradicija ustalila na tome da takvih bjelina nema ako su lijevo i desno od crte po jedna riječ. U Babić–Finka–Moguševu pravopisu na to liči samo spajanje crticom (spojrucom) u slučaju da »jedna prometna postaja ima u nazivu dva imena naselja« (t. 275), s primjerima *Plase-Crikvenica*, *Strizivojna-Vrpolje*, *Vrhovine-Plitvička Jezera* (u tom posljednjem slučaju trebalo bi promisliti o potrebnosti bjeline lijevo i desno od spojnice, jer to nije spajanje *Vrhovine-Plitvička*, bez riječi *Jezera*). — Kako bi to funkcioniralo s prezimenima, vidi se po primjeru *Pejović-Fumić—Ivanović*, kakav je ovdje u bilj. 5.

¹⁰ Miroslav Šicel, *Ljetopis Ksavera Šandora Gjalskoga*, 26, u knj. *Ksaver Šandor Gjalski, Pod starimi krovovi*, prir. Miroslav Šicel, Matica hrvatska, Zagreb 1996 (Stoljeća hrvatske književnosti).

¹¹ Nije isti slučaj, ali podsjeća na dodavanje nadimka prezimenu radi razlikovanja od ljudi istoga prezimena, gdje onda taj nadimak postaje ili druga sastavnica dvostrukoga prezimena ili drugo, dodatno prezime.

¹² Zamisliva je situacija da piše *Ignacije Fuchs – Vatroslav Lisinski* (i *Vatroslav Lisinski – Ignacije Fuchs*), što će reći da iza crte slijedi neko objašnjenje, ili slično.

¹³ Ovdje je potrebna jedna mala napomena u vezi s pravopisnim terminima kojima se ovdje služim.

Neki se pravopisni znakovi zovu po svojem izgledu ili im je naziv u vezi s izgledom (*crta*, *crtica*, *dvotočje*, *polunavodnik*, *točka* (s obzirom na polazno značenje u ruskom jeziku, u nas bi bila *točka*, prema *taknuti*), *zarez*, *zvjezdica* itd.), neki se zovu po onomu za što se upotrebljavaju (*izostavnik*,

odnosu na to kako je uobičajeno, kako se odnosi prema prvomu prezimenu pa onda ovako ili onako ako se radi o muškoj ili ženskoj osobi...). Ako se hoće spojna crtica a prezime koje je s lijeve ili desne strane prezime ima još i kakav dodatak (*pl., de, von* i dr.), onda bi bilo dobro da se lijevo i desno od spojne crtice stavlja *bjelina*, npr. *Rački - De Syo* (no mislim da je za takva prezimena bolje da ih njihovi nositelji pišu bez spojnice).

U vezi s pisanjem imena i prezimena, nekakav opći zaključak u vezi s pisanjem (a ni sa zakonske strane nema nikakvih prepreka) bio bi ovakav.

Ime i prezime pišu se onako kako ih piše osoba kojima pripadaju.

Ako se u imenu ili prezimenu pojavljuje crtica spojnica, ona se u pravilu piše bez *bjelina*. Sklanja se samo posljednja sastavnica imena ili prezimena (i obratno: ako nositelj imena ili prezimena ne sklanja neposljednju sastavnicu imena ili prezimena, onda bi se na svim spojevima lijevo od sklanjane sastavnice trebala pisati crtica spojnica).

Lijeva sastavnica dvosastavničnoga prezimena može biti kakav nesklonjiv dio (ne mora to biti prezime), npr. *Hadži-Veljković* (na isti se način piše i dvostruko prezime sastavljeno od prezimena *Hadži* i *Veljković*, kao što se dvostruko prezime sastavljeno od takvih prezimena može pisati i bez spojnice, *Hadži Veljković*); drugo su pak posve prezimena u kojima su elementi spojeni i srasli, kao npr. *Hadžialić* (te dalje *Hadžalić*, *Hadžipavlović*, *Hadžiselimović* itd.

---

navodnici, paragraf, spojnica, zagrade, znak jednakosti, znakovi podrijetla itd.), neki kombinirano (*množni križić*), neki imaju nazive koji su unutar hrvatskoga jezika neprozirni (*apostrof, paragraf*) ili se značenje ne može prepoznati iz doslovnosti značenja (*polunavodnik*). S obzirom na njihov izgled, čini mi se da su dosad najbolja rješenja za dugu crtu i kratku crticu bili nazivi *crtica* i *stanka*, a s obzirom na upotrebu, *stanka* i *spojnica*.

Duga crta bila je redom, po pravopisnim izdanjima — *znak stanke* (1850); *crtica* (1892, 1893) *stanka* (1904, 1906, 1911, 1915, 1921, 1923, 1926, 1928); *crtica* (1930); *crtica* (1934, 1937); *stanka* (1941); *crtica* (1941); *crtica (stanka)* (1944); *stanka* (1947, 1951); *crtica* (1960, 1971, 1986, 1987, 1990, 1990, 2001); *crtica* (1994, 1996, 2000, 2002). — Dakle imamo naziv i po upotrebi (*stanka, znak stanke*) i po izgledu (*crtica*, pa i *crtica*, iako taj naziv odudara od izgleda toga znaka u usporedbi s duljinom kratke crtice).

Kratka crtica bila je redom — *znak sastavljenja* i *znak dčljenja* (1850); *spojnik* (1889); *vezica* (1892, 1893); *crtica* (1904, 1906, 1911, 1915, 1921, 1923, 1926, 1928); *vezica* (1930, 1934, 1937); *crtica* (1941); *spojnica* (1941, 1944); *crtica* (1947, 1951, 1960, 1971, 1986, 1987, 1990, 1990, 2001), *spojnica* (1994, 1996, 2000, 2002). — Dakle imamo nazive i po upotrebi (*znak sastavljenja, znak dijeljenja, spojnik, vezica, spojnica*) i po izgledu (*crtica*).

U odnosu na naziv odabran za dugu crtu, današnji pravopisi za znak / imaju naziv *kosa crta* odnosno *kosa crtica*, oba dakle po izgledu, prvi više.

Čini mi se zgodnim odabrati dakle nazive *crtica* i *spojnica*, pa ako želimo naglasiti za što što služi, naziv možemo dopuniti objašnjenjem, kao npr. *spojna crtica, rastavna crtica* (za rastavljanje na kraju retka, ako se koristi crtica veličine kakve je i obična crtica, jer se za rastavljanje u manjem tiskarstvu upotrebljava i crtica koja je kraća). — Naravno, ništa ne nedostaje sustavu u kojemu se upotrebljavaju nazivi *crtica* i *spojnica*, jer i u njemu je sve jasno.

LITERATURA

- Anić, Vladimir, Josip Silić. 2001. *Pravopis hrvatskoga jezika*. Zagreb : Novi Liber i Školska knjiga. xi, 970 str.
- Babić, Stjepan. 1990. *Hrvatska jezikoslovna čitanka*. Zagreb : Globus. 322 str. (Biblioteka Posebna izdanja)
- Babić, Stjepan. 1991. *Tvorba riječi u hrvatskom književnom jeziku : nacrt za gramatiku*. Drugo izdanje. Zagreb : Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti i Globus. 567 str. (Djela Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti, Razred za filološke znanosti, 62)
- Babić, Stjepan. 1995. *Hrvatski jučer i danas*. Zagreb : Školske novine. 323 str.
- Babić, Stjepan, Božidar Finka, Milan Moguš. 2002. *Hrvatski pravopis*. VI. izdanje. Zagreb : Školska knjiga. xi, 496 str.
- Boranić, Dragutin. 1951. *Pravopis hrvatskoga ili srpskoga jezika*. Deseto izdanje. Zagreb : Školska knjiga. 215 str.
- Cipra, Franjo, Petar Guberina, Kruno Krstić. 1998. *Hrvatski pravopis*. Priredio Bojan Marotti. Zagreb : ArTresor naklada. 167 str. (Oživljena baština, 3) [Prepisak korekturnih otisaka neotisnute knjige iz 1941.]
- Gluhak, Alemko. 1999. Žensko prezime. *Večernji list* 9. lipnja 1999. (nizanka Riječi o riječima)
- Gluhak, Alemko. 2000. Ženska prezimena. *Hrvatsko slovo* 246, 7. siječnja 2000, 15.
- Hraste, Mate. 1954. O ženskim prezimenima. *Jezik* II(1953/54):5, lipanj 1954, 136–139.
- Kovačević, Marko. 1998. *Hrvatski jezik između norme i stila : Jezični članci, polemike i rasprave*. Zagreb : Nakladni zavod Globus. 235 str. (Biblioteka Priručnici)
- Maretić, Tomo. 1924. *Hrvatski ili srpski jezični savjetnik : za sve one, koji žele dobro govoriti i pisati književnim našim jezikom : Dopuna Broz-Ivekovićevu "Rječniku hrvatskoga jezika"*. Zagreb : Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti. xxxii, 207 str. (Znanstvena djela za opću naobrazbu, knjiga VII.)
- Pavišić, Jelka. Ime i prezime žene. *Vjesnik* 9. prosinca 1995, 28. (Vjesnikov jezični savjetnik, 28)
- Pejović-Fumić, Lidija, Mladen Ivanović (prir.). 1995. *Statusna prava građana*. Priredili Lidija Pejović-Fumić i Mladen Ivanović, redaktura Davorka Foretić. II. izdanje. Zagreb : Informator. 176 str.
- Šimunović, Petar. 1985. *Naša prezimena : porijeklo – značenje – rasprostranjenost*. Zagreb : Nakladni zavod Matice hrvatske. 366 str. (Knjižnica Monografije, studije, kritike)

Šimunović, Petar. 1995. *Hrvatska prezimena : podrijetlo, značenje, rasprostranjenost*. Zagreb : Golden marketing. xii, 462 str.

Zoričić, Ivan. 1998. *Hrvatski u praksi*. Pula : Zavičajna naklada »Žakan Juri«. 482 str.

On Croatian female and double family names

Summary

In recent past, Croatian female last names such as those ending in *-ka* were often used for married women (*Nikolićka*), in *-ova/-eva* for unmarried women (*Nikolićeva*) had some other forms; earlier a genitive form was used, too (*Nikolića*). It seems that now the neutral form of female last names is that in *-ova/-eva*. There are some exceptions, such as last names in *-a* (*Rukavina*).

The Croatian law on names and orthography manuals deal with some cases of double and multiple personal and last names, but they do not take into consideration all possibilities which can be found.

Ključne riječi: prezimena, hrvatski jezik

Key words: family names, Croatian